

правило робототехніки: «Робот не може заподіяти своїми діями чи бездіяльністю шкоди людству». Тому ми можемо бути спокійними за наше майбутнє, майбутнє наших дітей, онуків і всього людства.

ЛІТЕРАТУРА (СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ)

1. Інноваційні освітні технології [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://firstlegoleague.org.ua/>
2. Чайдак Л.В. З досвіду роботи за програмою FIRST® LEGO® League / На Урок : освітній проєкт [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://naurok.com.ua/z-dosvidu-roboti-za-programoyu-first-lego-league-292573.html>3. – Назва з екрана. – Дата публікації : 12.05.2022. – Дата перегляду : 08.06.2022.
3. Джей Джи. «Фах» Азімов аналіз твору / Dovidka.biz.ua [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://dovidka.biz.ua/fah-azimov-analiz-tvoru/>. – Назва з екрана. – Дата перегляду : 08.06.2022.
4. Айзек Азімов. Я, робот : Науково-фантастичні оповідання. – К.: Веселка (серії Пригоди. Фантастика), 1987. – 272 с.
5. Фото, інші презентаційні матеріали використані з метою ілюстрування.

Чижевський Борис Григорович,

*кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник
відділу економіки та управління загальною середньою освітою
Інституту педагогіки НАПН України;
Заслужений працівник освіти України.
Київ, Україна.*

chyzhevskyi.bg@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-7878-1180>
chyzhevskyi.bg@gmail.com

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ОБДАРОВАНОСТІ

Анотація: Розглянуто окремі філософські аспекти обдарованості.

Summary: Separate philosophical aspects of giftedness have been considered.

Основна проблема яка турбує українське суспільство сьогодні – це утвердження, зміцнення миру в Україні, Світі та душах людей, забезпечення дотримання миру совісті.

Як зазначав у свій час Лутай Владлен Степанович загострення глобальних проблем свідчить про те, що головним для сучасної філософії й всього людства стало питання про неантагоністичне вирішення тих суперечностей, що виникають між природою і суспільством, між представниками головних видів культури, цивілізації, світогляду, між людиною та суспільством, про досягнення миру між ними. Без успішного вирішення цього питання людство загине.

У вирішенні окресленого надскладного завдання провідна роль належить обдарованій, талановитій, геніальній особистості. Кожна із означених категорій – обдарованість, талант, геніальність потребує філософського осмислення. І чим вища категорія, поняття тим складніше завдання яке стоїть перед науковцями і практиками.

Розглянемо окремі філософські аспекти обдарованості, яка базується на старанності, працелюбності та забезпечує успіх. Двадцяте століття проявилось неоднозначним ставленням до категорії, поняття обдарованість на території України – повною забороною у 30-х роках та гучним супротивом політиків у 90-х роках ХХ століття у коридорах влади щодо доцільності та необхідності: організації пошуку, навчання, виховання здібної і обдарованої учнівської та студентської молоді; створення умов для реалізації творчого потенціалу обдарованої особистості; проведення відповідних наукових досліджень, практичних апробацій; розвитку закладів освіти.

У наш час створюються передумови для наукового обґрунтованого розуміння проблем, специфіки, значення обдарованості. Саме на це спрямовані колективні зусилля наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників, які займаються визначенням обдарованості, пошуком, організацією навчання і виховання здібної, обдарованої, талановитої, геніальної учнівської і студентської молоді. Навчання і виховання стають тільки орієнтирами на шляху якісного нового розуміння людини як особистості. На цій основі народжується якісно нове розуміння поняття про освіту, освіченість, обізнаність, культуру особистості, її духовний, біологічний, фізичний, психічний, розумовий розвиток.

Завдання полягає також у тому, щоб визначити час, коли у дитини можна розвивати природний дар і тим самим зробити людину дійсною володаркою своєї долі, здатної не тільки її побачити, передбачити, уявити, але й піти тією дорогою, що веде до найбільшої самоорганізації, самооцінки особистості, а й до особистого щастя.

Без філософського осмислення суті, проблем, значення обдарованості для особистості, народу, суспільства, держави, нації, вирішити вищезазначені завдання неможливо.

Філософський підхід до визначення обдарованості збагачує і дає наукове розуміння його суті, забезпечує фундаментальними результатами, акумульованими у відповідних закономірностях, процесах, категоріях, принципах і поняттях. Дозволяє знайти: єдині критерії, засади трактування обдарованості; напрями і темпи розвитку особистості, а також розробити ефективні, науково-обґрунтовані методи педагогічного супроводу та впливу, педагогічної допомоги та корекції розвитку обдарованої особистості. У даному випадку особистість розглядається не ізольовано, а як органічна складова

оточуючого світу, як частина Всесвіту, як носій і передавач певної інформації в майбутнє.

Саме на філософській основі доцільно будувати основні засади та принципи організації психолого-педагогічного, соціального супроводу, впливу, корекції і забезпечення їх реалізації у змісті, стандартах освіти, навчальних планах, програмах, технологіях, інноваційних методах навчання. Створюються передумови для самооцінки, саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення, розвитку духовної, цілісної особистості.

Порушення проблем визначення і пошуку обдарованості як глобальної носить циклічний характер. Від успішної практичної реалізації принципу “Обдарованість-Старанність-Успішність” залежить становлення державного суверенітету демократичної України та розвиток інститутів громадянського суспільства.

Аналіз, обговорення проблеми обдарованості відбувається в певному колі запитань і проблем із сторони її діяльнісного навчання. Визначаються мотиви, умови, етапи, форми, рівні, ситуації, характер обдарованих суб’єктів виключно як діяльного феномена.

Ні одне із понять не оточено такою сіткою містичних вимислів, не покрито таємницею неясності і незрозумілості як обдарованість. З давніх давен філософи, вчені намагаються зрозуміти, чому одним дано багато – обдаровані, здібні, розумні, досягли вершин у своїй справі, всіма визнані, а інші – повинні задовольнятися малим і не сміють на щось претендувати, а комусь дано і менше того.

Наприклад, розглянемо трактування розвитку і форми онтологічного підходу до обдарованості, що є особливою сторінкою рефлексії пізнання обдарованості. У даний час можливо визначити тільки основні напрями позадіяльнісного трактування обдарованості як властивості, якості відображення (відображальна концепція обдарованості; як особливого виду становлення, розвитку (діалектичне трактування обдарованості); і як особливого стохастичного процесу (антиентропійна, а потім синергетична інтерпретація обдарованості), як основу розвитку, руху, зміни.

Проте онтологічне моделювання обдарованості не є центральним. Провідним є аналіз обдарованості як діяльнісного феномена.

Специфікою сучасного моменту дослідження обдарованості є онтологічний її аналіз. Онтологічний зріз обдарованості передбачає існування інших коренів, ніж тільки людська активність та інших її характеристик і не тільки соціальних. В онтології досліджуються форми зміни матерії, її структурні рівні, елементи із яких складаються будь які явища, у тому числі людина, суспільство, свідомість. При цьому психічне, людське, соціальне не термінуються із онтології, але досліджуються під особливим кутом зору, а саме із сторони їх природньо-

історичного значення. Тут обдарованість постає видом новацій, частиною природних явищ, продовженням, розвитком космічних процесів, що реалізуються в різних формах, але через виняткові утворення оточуючого світу – психіку, людину, суспільство.

У нашому випадку обдарованість розглядається, як частина філософських проблем природознавства, гуманістичних і суспільних наук.

Погляд на обдарованість як філософську проблему має глибокі історичні коріння. У ХІХ, на початку ХХ століття в науковій літературі з проблем обдарованості звичайним було розглядати аналітичну, синтетичну обдарованість, загальну і спеціальну обдарованість, обдарованість в “широкому” розумінні і пов’язати її із творчістю природи, і обдарованість у “вужькому” розумінні, що відноситься виключно до суспільства, особистості.

У більшій частині ХХ-го сторіччя історії філософії на території України тенденція розглядати обдарованість, як проблему природознавства ніколи не була провідною, хоча в тій чи іншій інтерпретації ніколи не зникала. Очевидно це було пов’язано із надзвичайною ідеологізацією філософії та підозрілим ставленням до позитивістських традицій. У даний час ситуація змінилася кардинально. Відкрилася можливість зробити результати природознавчого підходу одним із провідних.

Імпульс природознавчому дослідженню обдарованості був даний епохальними подіями природознавства другої половини ХХ століття, а також переходом до нелінійного аналізу оточуючого світу. З’явилась можливість кількісно вивчити ефекти самозародження видів матерії, саморуху, дослідження явища типу обдарованості, новації, які були недоступні природознавству “лінійних рішень”. Створилися реальні умови прориву до розв’язання однієї із проблем ХХ і ХХІ століття – проблеми обдарованості.

У даний час існує недостатній рівень справ у концептуальному пізнанні обдарованості. Варті уваги та розвитку основи технічної обдарованості (В.О. Моляко), проблеми виховання обдарованості особистості (В.О. Киричук). Потребують розробки загальна концепція, теорія обдарованості, педагогіка, дидактика обдарованості та кореляція і співпраця вітчизняних науково-освітніх центрів, установ, закладів освіти з проблем обдарованості із провідними міжнародними та європейськими науково-освітніми центрами, школами.

Правомірно вбачати джерела застою технічного, технологічного прогресу в нашій країні, кризу економіки, мистецтва і взагалі соціального життя, зокрема, в кризі знань про суть обдарованості.

Необхідно врахувати і те, що конкретний час знаходить своє, специфічне, політичне їх вирішення, не виключаючи і філософські питання обдарованості.

Значний вклад у розробку теорії обдарованості внесли Ю. З. Гільбух, В. М. Мадзігон, С. Д. Максименко, В. О. Моляко, В. О. Киричук, В. Ф. Паламарчук, І. Г. Тараненко, О. Я. Савченко, Г. В. Степаненко, О. В. Сухомлинська, М. Д. Ярмаченко та інші. Їхні концепції, ідеї базуються на переконанні, що коріннями інтелектуальної і духовної сили народу служить рідна Природа, прекрасні народні традиції нашої багатонаціональної країни, духовне багатство націй і народностей. Тільки на їх основі можливе становлення особистості, яка б гармонійно поєднувала фізичне, моральне і інтелектуальне начало.

Але і в даний час не має єдиного трактування, що таке обдарованість – аспект, сторона, форма будь якої діяльності, її етап чи особливий процес? Існують сотні визначень обдарованості. Але спроба дати узагальнене і послідовне визначення обдарованості не зменшується. Запитань по суті обдарованості в даний час більше ніж рішень. Наявні концептуальні означення, ідеї не можна оцінювати як завершену теорію із позиції точних наук – не вистачає не тільки законів, але і математики обдарованості.

Не задовольняє стан справ із аналізом структури обдарованості. У літературі “ходить” десятки схем, етапів, стадій, рівнів, фаз обдарованості. Майже кожна із них варіюється. Але немає єдиного переліку, статистики, схем обдарованості, а головне – немає теоретичної форми, яка допускала б підтвердження досвідом, експериментом схеми і показувала б особисту дію кожної з них. І тут необхідний “прорив” – вихід на новий ступень культури, спілкування, до нових категоріальних структур, що розкривали б процесуальну сторону обдарованості на більш глибокому, якісному рівні, ніж це було раніше.

Недосконаліми вбачаються існуючі моделі цільової орієнтації обдарованості. Звичайними орієнтирами обдарованості називають оригінальність, новизну, рідше – значимість. У реальній практиці обдарованості ці показники не завжди займають першочергове місце. Художники, актори, письменники стурбовані в більшості випадків досягненням естетичного ефекту; вченого цікавить істина. Техніка, інженере, технолога турбує світовий рівень, дотримання екологічних вимог. Лікаря, медсестру, священника хвилює утвердження добра, а новизна і значимість стають не цілями, а засобами в досягненні вказаної мети.

Потребує розвитку значення обдарованості в нашому житті. До цього часу обдарованість розуміли в переважній більшості як прояв деяких об’єктивних процесів розвитку науки, техніки, культури, а саме ту частину, яка здійснює модернізацію і оновлення цілого. У даний час важливий інший підхід до оцінки обдарованості: обдарованість це інше життя: динамічне, прискорене, інтенсивне, напружене, розвиваюче. Тому не обдарованість – частина мистецтва, науки і техніки, а навпаки наука, мистецтво і техніка – частина обдарованості.

Сучасні концепції обдарованості в більшості сформовані під впливом технічної обдарованості, інформаційного прориву, цифрових технологій. Художній обдарованості відповідає інший варіант одиночної теорії обдарованості. Разом із тим вимагає зміни саме знання про суть мистецтва. Важливо зрозуміти, що мистецтво не просто відображає дійсність, цього було завжди недостатньо – воно творить. Творить на основі відображення нової реальності – визначальна функція у даних умовах.

Закономірна мрія провідних науковців про комплексний аналіз обдарованості. Дана мрія реалізується частково, тому, що не отримано обсяг комплексного знання – академічної, художньої, технічної та моторної обдарованості. Не стикається до цих пір спроби нав'язати академічній обдарованості схеми художньої або технічної обдарованості успіхів.

Недостатньо є висвітлена методологія обдарованості. Набір методів, прийомів прояву обдарованості нараховує тисячу одиниць. Немає елементарної узгодженості із зазначеної проблеми. Першочерговим є не стільки питання про розвиток методів, скільки класифікація і розвиток наявних засобів, найбільш ефективних і придатних для роботи в наукових центрах, закладах освіти, студіях, на спортивних майданчиках та виробництві.

Неможна сказати, що наукові, науково-педагогічні, педагогічні працівники, батьки, практики не відгукуються на запити держави, суспільства, особистості стосовно проблем обдарованості. Навпаки, хвиля публікацій з проблем обдарованості настільки велика, що перевищує можливості її застосування на емпіричному рівні однією людиною і навіть невеликим колективом. Потік інформації з питань обдарованості великий, а точок зору про різні критерії, виміри, властивості, сторони, рівні обдарованості накопичилось так багато, що повний філософський аналіз феномену обдарованості вкрай необхідний, без якого подальше заглиблення в проблему обдарованості є необдуманим і небажаним процесом.

Головне закласти основи нового напрямку в дослідженні обдарованості, одним із аспектів якого може бути інноваційний аналіз, який розглядається як одна із форм світового глобального оновлення. Існує світова новаційна структура і вона є ведучою. Світ не просто розвивається, він метаморфозно оновлюється. Тому потребує визначення місця, значення, ролі, специфіки обдарованості серед інших форм оновленої матерії.

Вирішення окреслених проблем доцільно здійснювати з позицій соціального замовлення обдарованості в контексті стабільного, стійкого розвитку держави, відродження духовних, національних, культурних цінностей та традицій українського народу.

Проведено немало досліджень, в яких розглядається питання обдарованості. Але сьогодні не можна стверджувати, що в цьому напрямі філософія, педагогіка, психологія добилися вагомих результатів. Із цього ряду напрямів “всередині” проблеми вони тільки приступають до конкретної розробки, а деякі напрями ще очікують своїх досліджень.

Центральним положенням, що визначає спрямованість дослідження в цілому, є уявлення про людину, як обдаровану особистість, тобто таку, яка самостійно приймає рішення, обирає спектр своїх дій, досягає суттєвого рівня розумового розвитку, інтелектуального мислення і професійної майстерності, здатності до нестандартних дій, усвідомлює свою відповідальність перед собою, колективом, громадянським суспільством, демократичною державою. Враховується, що людина має певний індивідуальний когнітивний, мотиваційний і соціальний потенціал, що дозволяє отримати високі результати в одній (або більше) із сфери: інтелект, творчість, соціальна компетентність, художні, моторні та психолого-фізіологічні можливості.

Фундаментальна складність визначення обдарованості полягає в тому, що існує велика кількість неупорядкованих означень. Колекція дефініцій налічує сотні одиниць. Потік визначень не зменшується. Число характеристик обдарованості складає більше тисячі. Тому важко сформулювати ставлення до наявної кількості визначень обдарованості.

Панує думка, що обдарованість настільки унікальне і самобутнє поняття, що не входить ні в один ряд буття і само створює таке.

Усі невдачі у визначенні обдарованості можна “списати” за рахунок особливої природи обдарованості: обдарованості в принципі не визначено, а ми люди, не помічаємо цього і ідемо із закритими очима на приступ суті обдарованості, займаючись безнадійною справою.

У даному випадку ситуація із визначенням обдарованості втрачає напруженість і сотні визначень обдарованості повисають у повітрі як певний символ нашого невміння. Можна піти далі і оголосити обдарованість не просто категорією, а певним об’єктом, більш ніж категорія, або іншим ніж поняття, і визначити, що ми підійшли до такого порогу пізнання обдарованості, коли суть її охопити понятійними засобами неможливо і залишається тільки спостерігати, констатувати, будувати аналогії.

Очевидно, що це не так. За багаточисельною дефініцією обдарованості стоїть інше: обдарованість виступає загальним феноменом для деякого історичного рівня розвитку матерії, який розвиває свій зміст через усі явища в даній галузі. Обдарованість, наприклад – пошук тільки тому, що пошук – форма обдарованості; обдарованість – діалог наслідком того, що діалог – момент обдарованості і т.д.

У даному випадку виглядає природнім нескінчений потік визначень та інтерпретацій обдарованості. Кожне нове визначення розкриває ще одну сторону обдарованості, підтверджує всезагальність його буття у деякій частині матерії, а саме: бути фундаментальною формою оновлення матерії. У такому розумінні очевидно, що велика кількість існуючих означень, характеристик, моделей обдарованості – наслідок продуктивного аналітичного етапу його дослідження, який, проте, не може проводитися до нескінченості. Тоді зрозуміло: необхідний синтетичний рівень досліджень. Необхідні нові підходи до визначення обдарованості, зупинившись в процесі, розкрити суть обдарованості за допомогою однієї пропозиції, якою б новою і узагальнюючою вона не представлялася. Проблема полягає в організації існуючих визначень, у побудові із них нової структури. Намагаючись розкрити суть такого складного багатоаспектного явища як обдарованість шляхом певних форм через рід, вид і генетичних значень – втрата часу.

Структура визначень, що характеризують обдарованість може бути різносторонньою, багатоплановою. У науковій літературі розглядаються різні моделі такої структури.

Розглянемо для прикладу “комплексну”, “каскадну”, протирічиву модель такої структури.

Множина існуючих визначень (а вони майже всі – визначення через рід і видові відмінності) діляться на групи, для кожної з яких характерно, що усі елементи групи лежать в якості родового одного і того ж поняття, але мають різні видові ознаки. Це дає можливість назвати кожен групу по назві роду. У якості родових понять виступають: діяльність, стан, процес, аспект, форма, загальності, функція свідомості, особливого органу, дар Божий, особлива форма ірраціональності. Виділяються “діяльнісні”, “психологічні”, “соціальні”, “процесуальні”, “аспектні”, “причинні”, “ірраціональні” визначення особистості.

У відповідності із зазначеними проблемами структура, що визначає обдарованість, зводиться перш за все до знаходження загального, універсального ряду запропонованих вище понять. Можна запропонувати ідею, що обдарованість – є однією із форм оновлення матерії. Тому термін “основна форма оновлення матерії” постає узагальненим для виділених вище термінів, сотні означень і характеристик обдарованості, популярних у сучасній науковій літературі.

“Формула каузальності”, “діяльність”, “процес”, “функції” та інші родові поняття існуючих визначень обдарованості необхідні тому, що вони доповнюють, розкривають специфіку і механізми основної форми оновлення матерії.

Виділені групи визначень обдарованості розбиваються не виключаючи одна іншу в тому або іншому аспектах пари, що відображають реальну протирічивість

обдарованості. Можна виділити такі історично існуючі дилеми означень обдарованості, як:

- раціонально-ірраціональних;
- процесуальних і аспектних;
- природничо-діяльних;
- результативно-психологічних;
- операційно-цільових.

Всередині кожної пари виділяються певні окремі протиріччя. Наприклад, всередині процесуальних означень – протиріччя структурних і психологічних означень.

Виділене ядро дилем обдарованості (може бути не повним) складає об'єктивну частину, що має місце у обдарованості. Звичайно, конфігурація зв'язків дилем, між собою, а також протилежностей всередині дилем конкретно-історичні, залежать від видів, форм і стадій обдарованості.

Не виключно, що в ряді випадків дилеми можуть зливатися у певне системне утворення, а в певних просто випадати (коли мова іде про проміжні форми утворення). Проте в “чистих” формах обдарованості вони присутні завжди, від них неможливо ухилитися або абстрагуватися при спробі повного, вичерпного аналізу суті обдарованості. Своєрідною методологічною особливістю, очевидно є неможливість визначити обдарованість, не “розв'язавши” вищезазначені ділянки. Саме означення обдарованості як раз є реакція (або ставлення) дослідника, науковця на всю групу вказаних дилем та їх складових. Методичний, повний підхід до визначення обдарованості неминуче породжує групу висловлювань, що утворюють структуру, яка визначає обдарованість. Забуття, неврахування інших сторін призводить до “перекосів” у трактуванні обдарованості. Природньо, розв'язання зазначених протиріччя можна упорядкувати. Історичність обдарованості свідчить про її похідну від матерії і є гарантом її визначення в певному “просторі” понять, що описують буття матерії. Точкою відліку в “просторі” виступає категорія “матерії”, а “координатними осями” – зміна, рух, розвиток, детермінація, життя; найближчими рядорозташованими поняттями явища – праця і діяльність, поведінка.

У цих “координатах” обдарованість є однією із основних форм оновлення матерії, служить основою розвитку, постає видом детермінації, у сучасних варіантах, відповідності дійсному життю, взаємодоповнюється працею і включає в себе діяльність, як форму участі людини у творчості; у розвинених формах є виробництвом нового, але специфічними засобами; поєднується із вільною діяльністю, але в рамках існуючих детермінацій, виступає часткою упорядкованим, як правило, нелінійним процесам наявної детермінації, що реалізується через природний і людський фактори.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. З історії філософської думки на Україні. – Київ, 1963. – ст. 174-209
2. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти: Навчальний посібник. – К.: Центр “Магістр - S” Творчої спілки вчителів України, 1996. – 256 с.
3. Лутай В.С. Основной вопрос современной философии. Синергетический вопрос. – К.: Издатель ПАРАПАН, 2004. – 156 с.
4. Моляко В.О. Психологічні питання виявлення обдарованості. – Київ, 1992. – с. 78
5. Нариси історії філософії на Україні.- Київ, 1963. – ст. 575-650
6. Школа-ліцей. – Київ, 1991. – с. 178

Шевчишена О. В.,

кандидат психологічних наук,

старший викладач кафедри педагогіки та психології

Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,

anakso82@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ОБДАРОВАНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В статті актуалізується питання відстеження інтелектуальної обдарованості в освітньому процесі. Запропоновано діагностичний інструментарій при роботі з учнівською аудиторією. Проаналізовано особливості кількісної та якісної оцінки результатів психодіагностичних досліджень інтелектуальних можливостей школярів. Обґрунтовано важливість відстеження феномену особистісної зрілості в контексті діагностики інтелектуальної обдарованості.

Ключові слова: діагностика, інтелект, інтелектуальна обдарованість, кількісна та якісна інтерпретація, результати діагностичних зрізів, особистісна зрілість інтелектуально-обдарованих школярів.

The article actualizes the issue of tracking intellectual talent in the educational process. Diagnostic tools for working with students are offered. Peculiarities of quantitative and qualitative assessment of the results of psychodiagnostic research of intellectual abilities of schoolchildren are analyzed. The importance of tracking the phenomenon of personal maturity in the context of the diagnosis of intellectual talent is substantiated.

Key words: diagnostics, intelligence, intellectual giftedness, quantitative and qualitative interpretation, results of diagnostic sections, personal maturity of intellectually gifted students.

Запорукою професійного успіху педагога є ефективна діагностика рівня розвитку психологічних якостей та можливостей учнів (інтелект, інтереси, здібності, профорієнтація, самооцінка, мотивація, пізнавальна сфера, темперамент), що дозволяє педагогічному працівнику побачити позитивну чи